

לפרשת קרח – תשע"ד

"הגברת קצת חוצבת להבות מדי"

איילת סקסטיין

"הגברת קצת חוצבת להבות מדי"

*ויליאם שייקספיר, המלט, מערכה 3, תמונה 2. בתרגום דורי פרנס.

מחלוקת קרח ועדתו פותחת בנקודת מוצא לגיטימית. הנה, זמן לא רב לפני כן, במעמד הר סיני, שמעו כולם: "ואתם תהיו-לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט:ו), ומכאן שיש יסוד לדברי קרח: "כי כל-העדה כלם קדושים וכתוכם ה'; ומדוע תתנשאו על-קהל ה'?" (במדבר טז:ג). אדרבה, נראה כאילו קרח יוצא נגד נפוטיזם המאיים לסאב את השלטון. ומשה אמנם נופל על פניו בתסכול ונוזף בעדת קרח, אך נענה לקריאתם ומציע מבחן הוגן, שבו יתברר במי בחר ה', מבלי שיהיה כרוך בעונש לשאר המשתתפים בו.

ובכל זאת, המפרשים לדורותיהם שללו את הלגיטימיות של טענת קרח מלכתחילה. מדרש רבה שם בפיו שאלות קנטרניות: "טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית?!", "בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה?!" (במדבר רבה יח:ג) ומדרש נוסף מייחס לו נאום על אלמנה שבגלל מצוות התורה ומתנות כהונה נותרה בחוסר כול (מדרש שוחר טוב, תהלים א:א, מצוטט אצל משה גרילק, פרשה ופרשה עמ' 430). מנין למדו המפרשים כי מחלוקת קרח ועדתו לא הייתה "לשם שמים", כמאמר פרקי אבות (ה:יז)? את התשובה מספקים דתן ואבירם, החושפים את השקר שמאחורי דבריו ההגיוניים לכאורה של קרח, בהשמיעם טענה אחת המכשילה אותם: המעט כי העלינו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר, כי-תשתרר עלינו גם-השתרר?!" (במדבר טז:ג)

דבריהם מביאים את משה לתגובה שונה בתכלית – לא עוד מבחן שווה הזדמנויות, אלא פנייה חד-משמעית אל ה': "אל-תפן אל-מנחתם" (פס' טו). את התפנית בגישתו מסבירה נחמה ליבוביץ) עיונים בספר במדבר עמ' 223, מצוטט אצל אלחנן סמט, עיונים בפרשות השבוע סדרה שניה, חלק ב', עמ' 225): 'חוצפתם מגיעה לשיא בשימוש שבו הם משתמשים בתואר הכבוד שניתן לארץ המובטחת" ארץ זבת חלב ודבש'. "מתי נאמר תיאור זה לראשונה ביחס לארץ כנען? הלא היה זה ברגע חגיגי ביותר, הלא אלה דברי ה' למשה בהתגלותו הראשונה ... (שמות ג', ח) 'וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן-הארץ ההוא אל-ארץ טובה ורחבה, אל-ארץ זבת חלב ודבש' ... תואר זה של ארץ הייעוד ... ניתן כאן בפי דתן ואבירם – לארץ התועבות ... – למצרים'.

נזכור גם שבהמשך, בספר דברים (יא:ט-יב), מודגש שבחה של ארץ ישראל באמצעות ההבדל בינה לבין ארץ מצרים: "...על-האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם ולזרעם, ארץ זבת חלב ודבש. פי הארץ, אשר אתה בא-שמה לרשתה - לא כארץ מצרים הוא... והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה... ארץ אשר-ה' אלהיך דרש אתה, תמיד עיני ה' אלהיך בה, מרשית השנה ועד אחרית שנה". מענין להבחין שפסוקים אלה באים בהמשך ישיר לפסוק ו', האומר: "ואשר עשה לדתן ולאבירם, בני אליאב בן-ראובן, אשר פצתה הארץ את-פיה, ותבלעם ואת-בתיהם ואת-אהליהם" – לא קרח ו-250 מרעיו מוזכרים שם, אלא דווקא דתן ואבירם, כדוגמה יחידה למעשי ה' לעמו במדבר מלבד מכות מצרים וקריעת ים סוף, וזאת דווקא בסמיכות להסבר על מהותה של ארץ ישראל. נראה אפוא שאותן מלים חצופות הן אלו שהגדישו את הסאה וגזרו את דינם.

וכל כך למה? מסביר זאת יפה משה גרילק) פרשה ופרשה': (438 לפנינו דוגמא בולטת לשימוש הרסני במילים, שהמאה שלנו מתמחה בו במקצועיות. אנו פוגשים בעולמנו מדינות עבדים, בהן מציית האזרח בפה סתום לרודנים, השולטים בו, ומדינות אלו קרויות "דמוקרטיות... עממיות". ... שיבת היהודים לארץ הפכה בעולם מושגים זה לגזענות ... ומצוקת הפלשתינים לחזרה על שואת יהודי אירופה. זהו עולמו של ג'ורג' אורוול, שבספרו "1984" הפכה העבדות לחירות, המלחמה לשלום וכו' – כמיטב תורתם של דתן ואבירם בפרשתנו.

לדבריו של גרילק נוכל להוסיף גם את הביטוי הנשמע לאחרונה כנגד מדינת ישראל – "מדינת אפרטהייד" ועוד כהנה וכהנה. מכירים אנו היטב אפוא את כוחה של הדמגוגיה המטפטפת כזבים לתודעה ומרעילה את החשיבה ההגיונית. המתדיין המציג סילופים כאקסיומות מביא את בן-שיחו למצב של "לך תוכיח שאין לך אחות". משה הבין זאת, ועל כן שינה מיד את טעמו: כל עוד הדיון הוא ענייני – יש מקום לתת הזדמנות שווה לכל אחד להוכיח את צדקתו. ברגע שהדיון הוא תעמולתי, שקרי ודמגוגי – אין זו מחלוקת לשם שמים ויש לשים לה סוף חד משמעי.

שנזכה לדעת להבחין בין השניים.